

Znalecká zkoumání z pohledu státního zástupce

- Právní úprava znaleckého zkoumání v trestním řízení je zakotvena v zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů
- hlava pátá - dokazování
- oddíl čtvrtý - znalci - §§ 105 – 111, 116-118

§ 105

Přibrání znalce

- 1) **Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí**, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. V přípravném řízení přibírá znalce ten orgán činný v trestním řízení, jež považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí, pokud byla věc vrácena k došetření, státní zástupce, a v řízení před soudem předseda senátu. O přibrání znalce se vyrozumí obviněný a v řízení před soudem též státní zástupce. Jiná osoba se o přibrání znalce vyrozumí, je-li k podání znaleckého posudku třeba, aby tato osoba něco konala nebo strpěla.

- 2) Při výběru osoby, která má být jako znalec přibrána, je třeba přihlížet k důvodům, pro které podle zvláštního zákona je znalec z podání znaleckého posudku vyloučen. Při vyžadování odborného vyjádření orgán činný v trestním řízení zváží, zda osoba, od níž odborné vyjádření vyžaduje, s ohledem na svůj poměr k obviněnému, jiným osobám zúčastněným na trestním řízení nebo poměr k věci není podjatá.

3) Proti osobě znalce lze vznést námitky z důvodů, které stanoví zvláštní zákon. Vedle toho lze vznést **námitky proti odbornému zaměření znalce nebo proti formulaci otázek** položených znalci. V přípravném řízení důvodnost takových námitek posoudí státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu soudu, před kterým se v době oznámení námitek vede řízení; jsou-li námitky uplatněny v rámci opravného prostředku, posoudí je orgán, kterému přísluší o opravném prostředku rozhodnout. Vyhoví-li tento orgán námitkám a důvody pro vyžádání znaleckého posudku trvají, učiní opatření k vyžádání znaleckého posudku buď jiným znalcem nebo podle jinak formulovaných otázek; v opačném případě oznámí osobě, která námitky vznesla, že neshledal k takovému postupu důvody. Stanovisko k námitkám uplatněným v rámci opravného prostředku zpravidla tvoří součást odůvodnění rozhodnutí o takovém opravném prostředku.

- 4) Jestliže jde o objasnění skutečnosti zvláště důležité, je třeba přibrat znalce dva. Dva znalce je třeba přibrat vždy, jde-li o prohlídku a pitvu mrtvoly (§ 115). K prohlídce a pitvě mrtvoly nesmí být přibrán jako znalec ten lékař, který zemřelého ošetřoval pro nemoc, která smrti bezprostředně předcházela.
- 5) O odborné vyjádření podle odstavce 1 lze požádat i osobu, která je podle zvláštního zákona zapsána v seznamu znalců, a fyzickou nebo právnickou osobu, která má potřebné odborné předpoklady. Státní orgán předloží orgánům činným v trestním řízení odborné vyjádření vždy bez úplaty.

§ 106

Znalec musí být v předvolání upozorněn na následky nedostavení (§ 66) a na povinnost bez odkladu oznámit skutečnosti, pro které by byl vyloučen nebo které mu jinak brání být ve věci činný jako znalec. Znalec musí být též poučen o významu znaleckého posudku z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku; to se vztahuje i na znalce, který podal posudek na základě žádosti některé strany podle § 89 odst. 2.

Zkoumání duševního stavu

- V případech násilné trestné činnosti, zejm. pak v trestních věcech, kde je obětí dítě je potřeba vždy zkoumat **duševní stav obviněného** – nutno přibrat znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a psychologie, v případě sexuálních deliktů též znalce z oboru zdravotnictví – odvětví sexuologie
- Dále je nutno vyšetřit **duševní stav svědka** – zejm. nezletilého poškozeného, a to jednak za účelem zkoumání věrohodnosti svědka, ale též s ohledem na zjištění možných následků, které zanechalo jednání obviněného na poškozeném – otázka vzniku posttraumatické stresové poruchy
- Znalce přibírá policejní orgán formou opatření

Časté chyby při zadávání znaleckých posudků

- Nejčastější - **při formulaci otázek** – policejní orgán používá vzory uložené v ETR – často jsou znalci dotazováni na stejnou věc ve více otázkách, jen tyto jsou různě formulovány – znalec pak buď odpovídá duplicitně, nebo odkazuje na odpověď viz bod výše
- Stává se, že jsou položeny dotazy, které **nemají opodstatnění** s ohledem na charakter projednávané tr. činnosti – např. u majetkové tr. činnosti není důvod zkoumat sexuální orientaci obviněného apod.
- Není potřeba znalcům určovat, **jaké metody mají použít** ke znaleckému zkoumání – opakovaně bývá znalcům uloženo, aby provedli PPG vyšetření – znalec sám musí rozhodnout, jakým způsobem zkoumání provede a je na něm, aby použil takové metody, na základě kterých bude schopen učinit znalecký závěr a tento si obhájit

- v opatření je nutno **rozlišit**, které otázky jsou kladeny znalci z oboru psychiatrie, a které znalci z oboru psychologie
- znalci jsou dotazováni na skutečnost, zda byla zjištěna **duševní porucha či choroba** – trestní zákoník - § 123 používá pouze termín duševní porucha (znalci pracují s pojmem duševní porucha i choroba) – nutno odlišit medicínský a právní pohled na věc

§ 123

Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.

§ 107

Příprava posudku

- 1) **Znalci, který je pověřen úkonem, se poskytnou potřebná vysvětlení ze spisů a vymezí se jeho úkoly.** Přitom je třeba dbát toho, že znalci nepřísluší provádět hodnocení důkazů a řešit právní otázky. Je-li toho k podání posudku třeba, dovolí se znalci nahlédnout do spisů nebo se mu spisy zapůjčí. Může mu být též dovoleno, aby byl přítomen při výslechu obviněného a svědků a aby jim kladl otázky vztahující se na předmět znaleckého vyšetřování. V odůvodněných případech se znalci umožní, aby se zúčastnil provedení i jiného úkonu trestního řízení, pokud takový úkon má význam pro vypracování znaleckého posudku. Znalec může též navrhnout, aby byly jinými důkazy napřed objasněny okolnosti potřebné k podání posudku.
- 2) Znalec přibraný k podání znaleckého posudku o příčině smrti nebo o zdravotním stavu zemřelé osoby je oprávněn vyžadovat zdravotnickou dokumentaci týkající se takové osoby; v ostatních případech může zdravotnickou dokumentaci vyžadovat za podmínek stanovených zvláštním zákonem.
- 3) Znalci se zpravidla uloží, aby posudek vypracoval písemně. Posudek se doručuje též obhájci, a to na náklady obhajoby.

- **časté chyby při zadání posudku** – znalec je přibrán na počátku trestního řízení a je mu dán spisový materiál aktuální v době přibrání. Policejní orgán již pak před vypracováním písemného znaleckého posudku znalci nedodá kompletní spisový materiál. Skutečnosti zjištěné v rámci trestního řízení mohou mít podstatný vliv na závěry znaleckého posudku – např. na počátku řízení obviněný trestnou činnost popírá, v průběhu řízení se dozná – toto je velmi podstatná skutečnost i pro znalce.
- naprostou nezbytností je, aby si policejní orgán dodaný znalecký posudek přečetl celý, nikoliv jen závěry – musí **reagovat na zjištěné nesrovnalosti** (stává se, že znalec chybně zkopíruje text, případně v posudku reaguje na důkazní stav z počátku dokazování a nereflektuje změnu důkazní situace, občas chybí znalecká doložka, někdy není v posudku datum zpracování posudku aj.)

- byť se tato pochybení zdají být banální a nepodstatná, v řízení před soudem vedou k tomu, že je obhajobou zpochybňována důkazní hodnota znaleckého posudku, jeho použitelnost, znalci jsou konfrontováni, často velmi nepříjemným způsobem – jsou přezkušováni z použitých metod, z odborných znalostí, ale též z doby, kterou věnovali vlastnímu vyšetření posuzovaného apod.

§ 108

Výslech znalce

- 1) Vypracoval-li znalec posudek písemně, stačí, aby se při výslechu naň odvolal a jej stvrdil. Nebyl-li posudek vypracován písemně, nadiktuje jej znalec při výslechu do protokolu.
- 2) Bylo-li přibráno více znalců, kteří dospěli po vzájemné poradě k souhlasným závěrům, podá za všechny posudek ten z nich, jehož sami k tomu určili; různí-li se závěry znalců, je třeba vyslechnout každého zvlášť.
- 3) V přípravném řízení lze od výslechu znalce upustit, nemá-li policejní orgán ani státní zástupce o spolehlivosti a úplnosti písemně podaného znaleckého posudku pochybnosti.

§ 109

Vady posudku

Je-li pochybnost o správnosti posudku nebo je-li posudek nejasný nebo neúplný, je nutno požádat znalce o vysvětlení. Kdyby to nevedlo k výsledku, přibere se znalec jiný.

- v praxi se stává velmi častou skutečností, že obhajoba přichází k soudu s vlastním posudkem, který je zpravidla naprosto odlišný od posudku vypracovaného na žádost OČTŘ – znalci jsou konfrontováni s oponentním posudkem – zpravidla to končí přibráním ústavu k podání ústavního znaleckého posudku – což má velký vliv na délku řízení, ale též na konečné rozhodnutí ve věci, zejm. co se týká druhu a výše uloženého trestu (viz. nechvalně známý případ ods. Matouška – čtyři znalecké posudky – z toho tři ústavní – každý přišel s jiným závěrem)
- těmto stavům nutno předcházet – posudek z přípravného řízení musí být perfektní, bez chyb a nejasností, znalec musí být schopen svůj závěr ústně obhájit

(občas se znalci brání požadavkům policejního orgánu o doplnění posudku či vyjasnění rozporů výsledkem znalce – policejní orgán musí prosadit svou vůli, rozpory odstranit, byť se znalci třeba jeví jako naprosto nepodstatné, bagatelní)

Pokud i po výsledku znalce má policejní orgán pochybnosti o správnosti posudku, je nutno přibrat znalce nové! (zde narážíme na ekonomickou stránku trestního řízení)

§ 110

Posudek ústavu

- 1) Ve výjimečných, zvláště obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, může policejní orgán nebo státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu přibrat státní orgán, vědecký ústav, vysokou školu nebo instituci specializovanou na znaleckou činnost k podání znaleckého posudku nebo přezkoumání posudku podaného znalcem.
- 2) Ten, kdo byl přibrán k podání znaleckého posudku nebo k přezkoumání posudku podaného znalcem podle odstavce 1, podá posudek písemně. V něm označí osobu nebo osoby, které posudek vypracovaly a mohou být v případě potřeby jako znalci vyslechnuty; pokud bylo třeba přibrat znalce dva (§ 105 odst. 4), uvede nejméně dvě takové osoby.
- 3) Při výběru osob uvedených v odstavci 2 je třeba přihlížet k důvodům, pro které podle zvláštního zákona je znalec z podání znaleckého posudku vyloučen.
- 4) Ustanovení § 105 odst. 3 se při vyžadování posudku ústavu užije obdobně.

§ 110a

(Znalecký posudek předložený stranou)

Jestliže znalecký posudek předložený stranou má všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný orgánem činným v trestním řízení. Orgán činný v trestním řízení umožní znalci, kterého některá ze stran požádala o znalecký posudek, nahlédnout do spisu nebo mu jinak umožní seznámit se s informacemi potřebnými pro vypracování znaleckého posudku.

§ 111

Použití zvláštních předpisů o znalcích

- 1) O ustanovení znalce, o způsobilosti k této funkci a o vyloučení z ní, o právu odepřít provedení znaleckého úkonu, o slibu a o připomenutí povinností před provedením znaleckého úkonu, jakož i o náhradě hotových výloh a o odměně za znalecký úkon (znalečné) platí zvláštní předpisy.
- 2) Výši znalečného určí ten, kdo znalce přibral, a v řízení před soudem předseda senátu bez zbytečného odkladu, nejpozději do dvou měsíců od vyúčtování znalečného. Nesouhlasí-li ten, kdo znalce přibral, s výší vyúčtovaného znalečného, rozhodne usnesením. Proti usnesení je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.
- 3) Znalečné je třeba uhradit bez zbytečného odkladu po jeho přiznání, nejpozději do 30 dnů.

Vyšetření duševního stavu

§ 116

(Vyšetření duševního stavu obviněného)

- 1) **Je-li třeba vyšetřit duševní stav obviněného, přibere se k tomu vždy znalec z oboru psychiatrie.**
- 2) Nelze-li duševní stav vyšetřit jinak, může soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce nařídít, aby obviněný byl pozorován ve zdravotnickém ústavu, nebo je-li ve vazbě, též ve zvláštním oddělení nápravného zařízení. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.
- 3) Shledá-li znalec u obviněného příznaky nasvědčující jeho nepřičetnosti nebo zmenšené přičetnosti, vysloví se zároveň o tom, zda je jeho pobyt na svobodě nebezpečný.

§ 117

(Délka pozorování duševního stavu)

Pozorování duševního stavu nemá trvat déle než dva měsíce; do té doby je třeba podat posudek. Na odůvodněnou žádost znalců může soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce tuto lhůtu prodloužit, nikoli však více než o jeden měsíc. Proti prodloužení lhůty je přípustná stížnost.

§ 118

(Vyšetření duševního stavu svědka)

Jestliže jsou závažné pochybnosti, zda není u svědka, jehož výpověď je pro rozhodnutí zvláště důležitá, podstatně snížena schopnost správně vnímat nebo vypovídat, je možno vyšetřit znalecky i duševní stav svědka. Pozorování duševního stavu svědka podle § 116 odst. 2 není však přípustné.

- dle stanoviska NSZ, odboru trestního řízení, prezentovaného opakovaně v rámci přezkumu rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání, je otázka **obecné věrohodnosti**, tedy schopnosti **svědka** správně vnímat, zapamatovat si a reprodukovat prožité události **otázkou pro lékaře, tedy znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie**, nikoliv pro znalce z odvětví psychologie.
- dále je ze strany NSZ opakovaně zdůrazňováno pochybení orgánů činných v trestním řízení, které je spatřováno v tom, že jsou znalcům kladeny dotazy na **obecnou věrohodnost obviněného** – NSZ poukazuje na ust. § 33 tr. řádu - právo obviněného hájit se způsobem, jakým uzná za vhodné, tedy právo uvádět jakékoliv informace na svoji obranu, tedy i informace smyšlené, účelové, zavádějící a manipulativní. Zkoumání věrohodnosti obviněného je tedy naprosto irelevantní (viz sp. zn. 1 NZA 1003/2017, ze dne 09.03.2017)

Otázka posttraumatické stresové poruchy

- Z rozhodování odvolacích senátů Vrchního soudu v Praze vyplývá požadavek na precizaci projevů posttraumatické stresové poruchy, tak aby na jejich podkladě bylo možné založit naplnění znaků způsobení těžké újmy na zdraví podle § 122 odst. 2 písm. i) tr. zákoníku.
- Musí se jednat o citelnou újmu na zdraví v obvyklém způsobu života, musí mít delší trvání a orgány činné v trestním řízení musí velmi pečlivě zkoumat, jaký charakter této újmy na zdraví je ve věci dán. Otázka posouzení těžké újmy na zdraví je otázkou právní. Je třeba uvést, že nikoliv každá posttraumatická stresová porucha je těžkou újmou na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) tr. zák. [srov. Vrchní soud v Praze, 2 To 46/2015, (TR 10/2015 str. 247), Vrchní soud v Praze, sp.zn. 2 To 63/2017].“.

- Je žádoucí, aby již ve výroku usnesení o zahájení trestního stíhání, případně ve výroku obžaloby, **bylo podrobně popsáno, jak se posttraumatická stresová porucha projevovala, jakými obtížemi poškozený/á trpí a po jakou dobu.** V odůvodnění by mělo být podrobně vyjádřeno, jak traumatizující zážitky souvisí s aktuálním zdravotním stavem poškozených, zejména v těch případech, kdy přetrvávají.
- Rozhodně se nelze spokojit s konstatováním o přítomnosti posttraumatické stresové poruchy a tuto bez dalšího automaticky považovat za těžkou újmu na zdraví. (což je zpravidla významný kvalifikační faktor, např. u zločinu znásilnění)

- Při kvalifikaci jednání s těžkým následkem na psychickém zdraví je třeba prokázat **příčinný vztah mezi skutkem a následkem**. Obtíže mohou nastat tam, kde dojde ke ztotožnění pachatele po delší době. Poté, co je pachatel dopaden a poškození vypovídají jako svědci, dochází k retraumatizaci z opětovného prožívání události, což má zpravidla na psychický stav poškozených znovu negativní dopad. Znalci by při zpracování posudku v takových případech měli zjistit, jakými obtížemi oběť trpěla bezprostředně po činu a v následujícím období, popř. zda se její stav upravil, kdy došlo ke zhoršení a v jaké souvislosti, a v posudku popsat a rozlišit rozsah újmy na zdraví související se skutkem, od jiných příčin a jakých.

Problematika posuzování stavu bezbrannosti u poškozených s ohledem na jejich věk

- u dětí do 8 let věku prakticky není problém, soudy akceptují stanovisko znalců, děti jsou považovány za bezbranné
- největší problém nastává u poškozených, kteří dosáhli věku patnácti let, kdy již dle závěrů soudů mají dostatečné zkušenosti a mohou disponovat určitou obranou vůči útokům pachatelů – znalci musí v posudku podrobně vyargumentovat a konkretizovat důvody, proč považují poškozeného za bezbranného vůči pachateli

Zastupování nezletilých poškozených

§ 45 (Opatrovník)

- 1) Není-li poškozený osobou plně svéprávnou nebo je-li omezen ve svéprávnosti, vykonává jeho práva podle tohoto zákona jeho zákonný zástupce nebo opatrovník.
- 2) Opatrovníka ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce.

V případě, že je obviněný jedním z rodičů nezletilého poškozeného, je reálně dána hrozba kolize zájmů a druhý z rodičů nemůže nezletilého řádně zastupovat. Vždy musí být ustanoven opatrovník. Při výběru osoby opatrovníka je třeba vycházet z konkrétní situace a zejména posoudit, kdo bude moci uplatňovat práva nezletilého poškozeného co možná nejefektivněji a nejkvalitněji. Přihlížet je třeba také k odborným znalostem ustanovované osoby.

- prioritně má být ustanovena opatrovníkem osoba blízká poškozenému,
- pokud není taková vhodná osoba, pak se opatrovníkem ustanoví konkrétní zaměstnanec příslušného OSPODu, případně advokát z registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů
- opatrovník - ustanovený pracovník OSPODu pak může zvolit poškozenému zmocněnce z řad advokátů!!!
- je potřeba podat žádost o přiznání nároku na poskytnutí právní pomoci zmocněncem bezplatně dle § 51a tr. řádu

- Na závěr bych chtěla zdůraznit, že základním cílem orgánů činných v trestním řízení je úspěšné prokázání trestné činnosti pachatelů a jejich spravedlivé odsouzení a potrestání. Za současného zachování práv obviněných je potřeba maximálně chránit práva poškozených, zejm. pokud jde o zvlášť zranitelné oběti. Přístup k obětem trestné činnosti a ochrana jejich práv však nemůže být na úkor kvality trestního řízení a dokazování, kdy prioritou orgánů činných v trestním řízení by vždy mělo být usvědčení pachatele. Z toho důvodu je nezbytné, aby i zvlášť zranitelné oběti trestných činů strpěly úkony trestního řízení a úkolem všech je přistupovat k obětem TČ, které jsou z procesního hlediska poškozenými, s maximální ohleduplností, avšak důsledně a objektivně. Základem úspěchu při objasňování trestné činnosti je spolupráce orgánů činných v trestním řízení, dobrá komunikace se znalci, ale i pracovníky OSPOD, sebevzdělávání a schopnost poučení se z chyb a maximálně profesionální přístup nás všech.
- Přeji Vám, aby jste ve své práci zažívali co nejvíce úspěchu a jen minimum porážek.

Děkuji za pozornost

Mgr. Jana Murínová
státní zástupkyně
Městského státního zastupitelství v Praze